

KRIGSMANSKASSAN 1

Östra Varvsgatan 8

DJURGÅRDEN

- 1** GATHUS
- 2** FÖRE DETTA SMEDJA
- 3** UTHUS

GATHUSET SETT FRÅN GÅRDEN 1906. FOTO: O. HEIMER. SSM:S ARKIV, E 29698.

Krigsmanskassan 1 är ett exempel på 1960- och 1970-talens renoveringsinsatser där man ibland med rena återuppbyggnader försökte bibehålla den unika stadsbilden trots omfattande åtgärder. Gathusets stensockel är intakt från en äldre träbyggnad vilken revs och rekonstruerades 1961.

Den före detta smedjan från 1800-talets början har bland annat använts som bagarstuga och likbod, det senare under spanska sjukans härjningar 1918-1919.

Krigsmanskassan 1 är blåvärderad enligt Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

På Djurgården fanns under 1600-talet Båtsmansvarvet (senare Galärvarvet). Amiralitetet disponerade marken där Djurgårdsstaden är belägen. År 1668 anlades

här en vårdinrättning för ”förlammat och wanfört sjöfolk” som 1675 kompletterades med en kyrkogård. Inrättningens bebyggelse, som var den första antydning till den nuvarande Djurgårdsstaden, utgjordes av fjorton små stugor som timrats på Åland. Flottan flyttade 1680 till Karlskrona och tog med sina sjuka.

År 1724 anlades ett nytt skeppsvarv på flottans mark. Området delades 1735 upp i gator och kvarter efter en plan som stadsingenjören Petrus Tillaeus upprättat. Enligt planens intentioner uppfördes en rad timrade stugor som uppläts med tomträtt av Amiralitetskrigsmanskassan för timmerarbetarna vid

DEN FÖRE DETTA SMEDJAN MED INGÅNG GENOM BRÄDDÖRR MED BANDGÅNGJÄRN. FOTO: J. MALMBERG.

varvet. Planen med smala gator som följer den kuperade topografin är väl bibehållen och stugorna utgör ännu stommen i många av dagens hus.

Djurgårdsvarvet övertog varvsverksamheten 1768, och redan året efter erbjöds de boende att köpa ut sina tomter. Under 1800-talet på- och tillbyggdes de flesta husen. År 1849 gavs dispens mot stadens förbud att bygga i trä, ett förbud som inte efterlevdes i Djurgårdsstaden på grund av dess isolerade läge. Sedan staden tagit över området vid Djurgårdsvarvets nedläggning på 1860-talet blev bebyggelsens strikt marina anknytning svagare. Byggnaderna gjordes om till flerbostadshus eller vårdshus. Den sociala homogeniteten som dittills kännetecknat området ändrades.

När Byggnadsstyrelsen tog hand om förvaltningen av den ålderdomliga bebyggelsen 1954 lades en bevarandeplan fram. Moderniseringen och upprustningen

av de illa åtgångna husen var ofta genomgripande och rena återuppbyggnader förekom. Genom ett markbytesavtal med staten kom stora delar av området i stadens och Stadsholmens ägo 1985. Djurgårdsstaden är en av de kulturmiljöer inom staden som klassats som riksintresse för kulturmiljövården.

Djurgårdsstaden utgör Stockholms äldsta bevarade samlade stadsbebyggelse efter Gamla stan. Till skillnad från andra områden i staden dominerar trähusen i stadsdelen. En- och tvåvåningshusen representerar både tillkomsten på 1700-talet och utvecklingen under 1800-talet med på- och tillbyggnader i tidens panelarkitektur. Med bibehållet gatunät och plank som avgränsar de små grönskande gårdarna bevaras karaktären av förindustriellt arbetarsamhälle. Intrycket förstärks genom ålderdomlig gatubeläggning och belysning. Den höga, relativt

SMEDJAN HAR SYNLIGA ANKARSLUTAR I FASADEN. TILL VÄNSTER SKYMTAR GATHUSET SOM UPPFÖRDES 1961 PÅ EN ÄLDRE STENSOCKELN. FOTO: J. MALMBERG.

GATHUSET SETT FRÅN GÅRDEN. FOTO: J. MALMBERG.

enhetliga flerbostadsbebyggelsen i söder ger en skarp kontrast till den förindustriella stadsdelens skala.

HISTORIK

Tiden fram till 1960-talet

Krigsmanskassan 1 har en historik typisk för de äldre fastigheterna i Djurgårdsstaden. Tomten bebyggdes år 1736 med ett litet timmerhus som uppläts till skeppstimmerman Erich Mattsson. Mellan 1785 och 1815 disponerades gården av varvskontrollör Andreas Mård, varför anläggningen även benämns Mårdska gården. Efter Mårds tid ägdes fastigheten av Djurgårdsvarvsintressenterna före det att Stockholms stad tog över ägandet 1862.

När smedjan på gården uppfördes är inte helt klarlagt. Sannolikt byggdes den under 1800-talets första årtionden. Enligt uppgifter i stadsmuseets

arkiv har byggnaden även fungerat som bagarstuga och under Spanska sjukan 1918-1919 som likbod. Under tidigt 1900-tal hade den en tillbyggd dasslänga.

Renoveringen 1961

Gathuset är, förutom naturstensgrunden, uppfört 1961 av Byggnadsstyrelsen som förvaltade fastigheten fram till 1985 då staden på nytt kom in som ägare. För ritningarna svarade arkitekterna Bengt S Carlberg och Stig Hermansson som anlätades för flertalet av arkitektuppgifterna i Djurgårdsstaden under 1950-1970-talen. Huset uppfördes med en modern konstruktion med regelstomme, gips och mineralull men med ambitionen att vara en slags rekonstruktion av 1730-talshuset som stod här tidigare och som skadats i en brand 1917. Den nya byggnaden gavs

samma volym som det äldre huset men i övrigt är byggnaden en nyskapelse med smalare port och fler fönster med andra proportioner. I bottenvåningen och på vinden inreddes fyra pensionärlägenheter om ett rum och kök samt sovalkov. Inredningen av vinden medförde att det gamla husets enda takkupa nu växte till nio stycken. Byggnadens karaktäristiska, höga källarmur av natursten mot gatan bevarades. I källaren kom en elstation att inrymmas.

BYGGNADSBESKRIVNING

Fastigheten är bebyggd med ett trähus i en våning med inredd vind vid Östra Varvsgatan, en murad före detta smedja och ett uthus med faluröd träpanel. Gårdsytan är delvis grusbelagd och tomten avgränsas mot Östra Varvsgatans Gränd av ett plank.

Gathusets höga stensockel är svartmålad. Fasaderna uppvisar traditionella material som faluröd locklistpanel, vita spröjsade träfönster och tak med enkupigt taktegel garnerat med svarta plåtdetaljer. De många takkuporna utgör ett påtagligt inslag i byggnadens utformning. Lägenheterna har en tydlig tidig 1960-talskaraktär med tidstypisk standard och platsbyggd köksinredning.

Den före detta smedjan är en envånings putsad tegelbyggnad med flackt sadeltak täckt med svart plåt. De ljusputsade fasaderna avslutas uppåt av en rad svarta ankarslutar och en utkragande taklist. Invändigt är byggnaden tömd på inredning men det enda fönstret är ursprungligt med enkla, småspröjsade bågar. Dörren, en bräddörr med bandgångjärn, är placerad på gaveln.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktbehandlings som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.

STOCKHOLM 2011

STADSHOLMEN

